

SHOH EDIP HAYOTI VA IJODI VA ADABIY MEROSI

Qo'qon Unversiteti Andijon filiali

Ijtimoiy-gumanitar fanlar fakulteti

Filologiya va tillarni o'qitish o'zbek tili yo'nalish

Asilbekova Sevinch Sanjarbek qizi

Email:sevinchasilbekova98@gmail.com

Tel:+998 99 536 04 16

Annotatsiya: Maqolada XX asr turkiy adabiyotining taniqli vakili Shoh Edipning hayoti, ijodi va asarlarining badiiy jihatlari tahlil qilinadi. Unda yozuvchining “Sokak qizi”, “Cholqutinga qaytish”, “O'lik odamlar”, kabi romanlari hamda ularning jamiyatdagi ahamiyati yoritiladi. Shoh Edipning adabiy merosi, uning turk madaniyatiga qo'shgan hissasi va zamonaviy adabiyotiga ta'siri ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Shoh Edip, turkiy adabiyot, roman, ijtimoiy adabiyot, realism modernizm, “Sokak qizi”, “O'lik odamlar”, turk yozuvchilari, XX asr adabiyoti.

Shoh Edip (1905-1972) turkiy adabiyotning eng taniqli namoyandalaridan biri bo'lib, uning asarlari o'z davrining ijtimoiy va madaniy muammolarini chuqur yoritgan. Uning ijodida inson psixologiyasi, jamiyatdagi adolatsizlik va shaxsining o'ziga xosligi kabi mavzular asosiy o'rinni egallaydi. Shoh Edip asarlari nafaqat Turkiyada, balki butun dunyo bo'ylab tan olingan va turli tillarga tarjima qilingan. Uning romanlari zamonaviy turk adabiyotining rivojlanishiga katta hissa qo'shgan.

Tahlil va Muhokama

Shoh Edip turkiy adabiyotining eng qiziqarli va ta'sirchan yozuvchilaridan biri bo'lib, uning ijodi turk jamiyatining rivojlanish bosqichlarini aks ettirish bilan birga insoniyatning abadiy muammolariga bag'ishlangan. Uning asarlarida ijtimoiy adolatsizlik, ayollar huquqlari, urushning odamlar ruhiyatiga ta'siri .

Shoh Edip nafaqat o'z davrining , balki zamonaviy turk adabiyotining shakllanishiga ham katta hissa qo'shgan.

Shoh Edipning hayoti va ijodiy yo'li. Shoh Edip 1905-yilda Istanbulda tug'ilgan. Uning oilasi intellektual muhitda bo'lib bolaligidan adabiyotga qiziqishi shakllangan. Istanbul universitetida falsafa va adabiyot fakultetida tahsil olgan davrida u G'arb adabiyoti, shu jumladan fransuz realistik romanlari bilan tanishgan. Bu uning keyingi ijodiga kuchli ta'sir ko'rsatadi.

1920-yillarda u ilk hikoyalarni nashr ettirra boshladi. Dastlabki asarlarida turk jamiyatidagi o'zgarishlar, yangi tushunchalar va ziddiyatlar aks etgan. Uning yozuvchilik faoliyati Turkiyaning Respublika davri (1923-yildan keyin) bilan bosqichma-bosqich rivojlanadi. Bu davrda mamlakatda katta ijtimoiy va madaniy

o'zgarishlar bo'layotgan edi. Shoh Edip asarlarida aynan shu o'zgarishlarning odamlarga ta'siri, yangi qadriyatlar va an'anaviy turk hayotining o'zgarishi mavzularni ko'targan.

Asarlarining badiiy jihatlari.

Shoh Edipning romanlari badiiy jihatdan boy va rang-barang uslubga ega. U qahramonlarning ichki dunyosini chuqur tahlil qilish orqali o'quvchiga ularning hissiyotlarini yaqinlashtiradi. Realizm va psixologik tahlil uning asarlarining asosiy xususiyatlaridir.

“Sokak qizi” (1943) – bu roman Shoh Edipning eng mashhur asarlaridan biri bo'lib unda ayollarning jamiyatdagi mavqei va ularning ozodlik uchun kurashi tasvirlangan. Bosh qahramon – yosh ayol bo'lib, u o'z hayotini mustaqil qurish uchun kurashadi. Roman turk jamiyatidagi kabi muhim muammolarni ochiq muhokama qiladi.

“O'lik odamlar” (1952)- bu asar ikkinchi Jahon Urushi va undan keying davrda odamlarning ruhiy holatiga bag'ishlangan. Urushning dahshatlari, odamlarning ruhiy holatiga bag'ishlangan. Urushning dahshatlari, odamlarning umidsizligi va yangi hayot qurishga urinishlari romaning asosiy mavzusi hisoblanadi. Shoh Edip bu asarida inson psixologiyasini juda chuqur o'rganadi, shuningdek, jamiyatdagi buzilishlar va axloqiy qadriyatlarining pasayishini ko'rsatadi.

“Cholqutinga qaytish” (1959) – bu roman turk qishloq hayotining o'zgarishi, shaharlashuv va an'analarning yo'qolishi haqida hikoya qiladi. Asarda qishloqda yashovchi odamlarning shahar hayotiga moslashishidagi qiyinchiliklari, madaniy ziddiyatlari va oilaviy munosabatlardagi o'zgarishlar tasvirlangan.

Ijtimoiy adabiyotdagi o'rni.

Shoh Edip turkiy adabiyotda ijtimoiy mavzularni ko'targan ilk yozuvchilardan biri ham qimmatdir. U ayollar huquqlari, sinfiy tengsizlik va urushning oqibatlari kabi dolzarb mavzularni o'z asarlarida qamrab olgan. Uning yozuvchilik uslubi turk adabiyotdagi yangi yo'nalishlarning paydo bo'lishiga sabab bo'ldi. Shoh Edip realizmi G'arb adabiyotidagi yangicha nafas kiritdi.

Zamonaviy adabiyotdagi ta'siri.

Shoh Edipning merosi bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan. Uning asarlari nafaqat Turkiyada, balki xorijda ham keng o'qiladi va tadqiq qilinadi. Zamonaviy turk yozuvchilari, xususan ayol mualliflar, uning izidan borib, ijtimoiy adolatsizlik va gender masalalarini o'z asarlarida ko'tarishadi. Shoh Edipning romanlari turk adabiyotining oltin fondiga kirgan bo'lib ular nafaqat badiiy qimmatligi, balki tarixiy va ijtimoiy ahamiyati bilan ham ajralib turadi. Uning ijodi turk madaniyatini tushunish va tahlil qilish uchun muhim manba hisoblanadi.

Xulosa

Shoh Edip turkiy adabiyotning yirik namoyondasi bo'lib, uning ijodi nafaqat o'z davri, balki zamonaviy turk va jahon adabiyotiga ham katta ta'sir ozodlik va shaxsiy qadriyatlar mavzularini o'zida aks ettirgan. Shoh Edip merosi bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan va uning romanlari turk adabiyotining oltin fondiga kiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. QODIROV, A. (2025). BADIY ASAR TAHLILI VA DIN INTEGRATSIYASI:(Alisher Navoiy ijodi misolida). *Hamkor konferensiyalar*, 1(11), 386-388.
2. Qodirov, A. (2024). USLUB ADABIYOTSHUNOSLIKNING MUHIM KATEGORIYASI SIFATIDA. *University Research Base*, 857-860.
3. Abdulazizbek, Q. (2024). USLUB ADABIYOTSHUNOSLIKNING MUHIM KATEGORIYASI SIFATIDA. *Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali*, 2(42), 144-149.
4. Qodirov, A., Inomjonova, M., & Olimova, X. (2025). ADABIYOTSHUNOSLIKDA BADIY ASAR TILI VA BADIY NUTQ USLUBI. *Наука и технология в современном мире*, 4(5), 36-38.
5. O'G'LI, Q. A. L. (2023). ADABIYOTSHUNOS USLUBI HAQIDA (DILMUROD QURONOV IJODI MISOLIDA). *World of Philology*, 2(2), 46-50.
6. Kobilova, Z. B. (2021). Amiriy and fazliy. *Asian Journal of Multidimensional Research*, 10(9), 271-276.
7. Kobilova, Z. (2022). Image of a Drinker and a Hermit in the Amir Al-Ghazali. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, 2(4), 173-176.
8. Qobilova, Z. (2020, December). THE ARTISTIC-AESTHETIC EFFECT OF AMIRI'S POETRY SCOPE. In *Конференции*.
9. Haliljonovna, S. K. (2024). PSYCHOLOGICAL POSSIBILITIES OF FORMING INTERESTS IN VISUAL ARTS IN PRESCHOOL CHILDREN. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 12(3), 438-442.
10. Жахонгирова, Тамилла; ,ЭВОЛЮЦИЯ НЕГАТИВНЫХ ЭМОЦИЙ В АНГЛИЙСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ: СЕМАТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ, Ta'limning zamonaviy transformatsiyasi, 11,2,18-20,2024,
11. Andreyevna, Jaxongirova Tamila; ,CURRENT TRENDS AND DEVELOPMENT FACTORS IN THE APPLICATION OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN EDUCATION, Ta'limda raqamli texnologiyalarni tadbiiq etishning zamonaviy tendensiyalari va rivojlanish omillari, 28,1,230-233,2024,
12. Khabibullaeva F.K. The Problem of Adequacy in Russian Translations of A. Kadiri's novel "The Past Days". Toronto. Design Engineering. 2022. – P. 6091-6101.

13. Abdullaevna, K. G. (2024). TRANSLATION CHALLENGES IN SCIENTIFIC AND TECHNICAL TRANSLATION WITH A FOCUS ON TERMINOLOGICAL DICTIONARIES. *Science and innovation*, 3(Special Issue 34), 178-181.
14. Toshboyeva, O. (2024). THE TERMINOLOGY, GENESIS, AND LINGUISTIC FOUNDATIONS OF "BRAND NAMES" IN THE WORLD OF LINGUISTICS. *University Research Base*, 992-995.

